

Beställarnätverket

En klimatneutral anläggningssektor

- Erfarenheter och möjliga vägar framåt

2024-06-28

Sammanfattning

Denna studie har genomförts på uppdrag av Vinnova i syfte att utreda och föreslå en konceptutveckling av InfraSwedens *Beställarnätverket för en klimatneutral anläggningssektor*. Rapporten är skriven av Lisa Johnsson och Bodil Sandén, samverkans- och innovationsledare i Coinnovate på uppdrag av InfraSweden samt Stefan Uppenberg, klimatexpert på WSP samt utvecklingsledare i InfraSweden. Samtliga har drivit beställarnätverket sedan starten 2021.

Beställarnätverket för en klimatneutral anläggningssektor har varit verksamt sedan våren 2021. Totalt har drygt 180 deltagare varit engagerade i nätverkets olika aktiviteter. Ett 30-tal aktörer, med bred representation från sektorns olika aktörsgrupper, utgör nätverkets kärna.

Syftet med beställarnätverket är att stödja kommunala och regionala beställare i arbetet att, genom upphandling, nå en klimatneutral anläggningssektor. För att klara detta krävs samverkan över hela sektorn varför nätverket även samlar andra aktörer att delta och bidra i arbetet. Under 2023 genomfördes fem nätverksträffar, varav en fysisk träff i Skellefteå där kommunen stod som värd för träffen. Under 2024 planeras och genomförs ytterligare sex träffar varav en fysisk träff i Uppsala den 16-17 september. Nätverket fortsätter att växa och efterfrågan är fortsatt stor till att medverka och delta vid träffarna.

Det är programledningens önskan att använda återstående programmedel på annat sätt än att fortsätta finansiera beställarnätverket, t ex att finansiera och stödja fortsättningsprojekt. Med stöd av Innovationschecken har därför ett parallellt arbete initierats som handlar om att hitta en annan och mer långsiktig finansiär för beställarnätverket. Inledande dialoger har initierats med Trafikverket, Byggföretagen, SBUF, Naturvårdsverket och Vinnova.

Studien visar att det finns många aktörer som har intresse av att nätverket finns och att arbetet drivs vidare. Det finns dock inte en självklar aktör som fortsättningsvis tar ansvar för att driva Beställarnätverket vidare. Vi föreslår att InfraSweden fortsätter driva Beställarnätverket under den tid som programmet är verksamt. Därefter föreslår vi att något Impact innovation program ser möjligheterna med att fortsätta driva och utveckla nätverket tillsammans med deltagande aktörer.

Innehåll

Sammanfattning	2
Bakgrund	4
InfraSwedens Beställarnätverk för en klimatneutral anläggningssektor.....	5
Syfte, mål och önskade effekter	5
Aktörskonstellation och projektorganisation	5
Genomförande	6
Tematiska träffar och teman.....	7
Case clinics.....	8
Tidigare prövade arbetsformer.....	8
Fortsatt arbete	8
Resultat och effekter så här långt.....	8
Viktiga utmaningar och insikter.....	9
Ledstången: Bygg- och anläggningssektorns färdplan för fossilfri konkurrenskraft.....	10
Andra kompletterande initiativ.....	11
Konceptutveckling och möjliga vägar framåt	12
Framtida finansiärer och finansieringsmodeller	12
Slutsatser och rekommendationer	13

Bilaga 1 Sammanställning och bedömning av potentiella finansiärer av Beställarnätverket för en klimatneutral anläggningssektor

Bakgrund

InfraSweden är ett av Sveriges 17 strategiska innovationsprogram (SIP) som finansieras av Vinnova, Energimyndigheten och Formas. De strategiska innovationsprogrammen ska underlätta samarbete och samverka mellan forskare, näringsliv och offentlig sektor. Målet är att främja utvecklingen av innovativa lösningar som kan bidra med hållbara lösningar på våra globala samhällsutmaningar.

InfraSweden stöttar innovatörer och projektgrupper med finansiering av innovationsprojekt som rör den byggda transportinfrastrukturen och anläggningssektorn. I rollen som strategiskt innovationsprogram inom transportinfrastruktur bjuder InfraSweden in till olika evenemang som syftar till att lyfta branschen och driva innovation. Resultat från programmets över 180 projekt tas vidare genom samverka mellan företagare, forskare och behovsägare.

I Sverige kan man förenklat säga att Trafikverket äger och förvaltar 1/3 av transportinfrastrukturen och 290 kommuner övriga 2/3. Offentlig upphandling förväntas vara ett av de viktigaste medlen för att nå klimatmålen. Värdet av offentlig upphandling i Sverige uppgår till 782 miljarder kronor vilket motsvarar 18,3 procent av BNP. 36 procent av upphandlingarna avsåg anläggningsarbete.

Under 2019 och 2020 arbetade InfraSweden aktivt med att bättre kunna stödja kommunernas arbete för att nå en klimatneutral infrastrukturektor. Bl a genomförde man följande insatser:

- Kommunrapport om kommuners behov inom infratransportområdet
- Webinarier om beställarnätverk och upphandling
- Rapporten Upphandling för innovation
- Träff kring upphandlingsfrågor
- Öppet hus 2021 med fokus på beställarnätverk

Genom insikter från dessa aktiviteter växte idén om ett beställarnätverk fram och i april 2021 initierades beställarnätverket *En klimatneutral anläggningssektor* (härefter Beställarnätverket).

Enligt Upphandlingsmyndigheten samlar ett beställarnätverk ”köpkraft, kompetens och resurser i ett nätverkssamarbete som möjliggör förnyelse och innovation inom ett specifikt område. Genom att samlas kring en gemensam utmaning, ett behov eller ett befintligt problem kan nätverket locka företag att intressera sig för området.”

Tidigare erfarenheter från beställarnätverk (b la från SKR, Upphandlingsmyndigheten och Naturvårdsverket) gör gällande att det finns många möjligheter med beställarnätverk:

- Samla experter och arbeta med behovsstyrda, agila visioner.
- Enas om behov som kommuniceras till marknaden för utveckling av nya tjänster att upphandla.
- Minskat risktagande och högre höjd på innovativa tjänster.
- Enas kring och kommunicera gemensamma standarder till marknaden.
- Plattform där upphandlingar inom olika områden kan initieras från en stabil behovsgrund.
- Plattform för offentlig sektor och marknaden att vända sig till för dialog och rådgivning kring beställarnätverkets ämnesområden
- Generera, bearbeta och förvalta metoder, verktyg och ny kunskap
- Inhämta, paketera och sprida kunskap och erfarenheter
- Vara ämnes- och verksamhetsexpert i utvecklingsprojekt och i samordnade upphandlingar.
- Bättre resursanvändning genom möjligheter att dela expertis, utveckla gemensamma kompetensutvecklingsinsatser mm.

Beställarnätverket har fram till idag, juni 2024, haft 19 nätverksträffar och engagerat över 180 personer. Syftet med denna studie är att föreslå möjliga vägar framåt för arbetet med att bidra till klimatneutral anläggningssektor, och att höja beställarkompetens inom anläggningssektorn. När programtiden för InfraSweden tar slut 2027 finns behov av att aktörer tar ansvar för att fortsätta driva frågorna, genomföra åtgärder som behövs för att sektorn ska nå målen som beslutats i färdplanen.

InfraSwedens Beställarnätverk för en klimatneutral anläggningssektor

Syfte, mål och önskade effekter

Syftet med Beställarnätverket är att samla och stödja offentliga beställare i arbetet att nå en klimatneutral anläggningssektor genom upphandling som främjar innovation. För att klara detta krävs samverkan över hela sektorn varför de offentliga beställarna redan från början önskade att Beställarnätverket även skulle vara öppet för andra aktörer att delta och bidra i arbetet.

Det är inte bara olika aktörer som behövs, man behöver också samverka över gränser med flera viktiga kompetenser: tekniska experter, hållbarhets- och miljöexperter, verksamhetsutvecklare, upphandlare m fl. Det övergripande målet för Beställarnätverket framgår av namnet: En klimatneutral anläggningssektor. Viktiga delmål och medel för att lyckas är att, med utgångspunkt i beställarnas behov:

- Stimulera till dialog, samverkan och samarbete mellan olika beställare och med aktörer på marknaden
- Stärka kompetensen kring hållbar utveckling, klimatneutralitet och en resilient transportinfrastruktur
- Stärka kompetensen kring innovation och innovationsfrämjande upphandling och innovationsupphandling samt stimulera till handling inom dessa områden
- Inhämta, paketera och sprida kunskaper, erfarenheter och goda exempel inom nätverket och till övriga intresserade
- Generera, bearbeta, sprida och förvalta metoder, verktyg och ny kunskap som stödjer önskad utveckling

InfraSwedens syfte är att underlätta och stimulera till innovation som på olika sätt berör den byggda transportinfrastrukturen. Samtidigt bygger arbetet på insikten att samhället inte utvecklas i "silos" – vid planering av exempelvis nya bostadsområden eller sjukhus är transportinfrastrukturen en viktig del av en helhet. Dessutom finns mycket att lära genom att studera hur andra sektorer tar sig an samma utmaning.

Aktörskonstellation och projektorganisation

Initiativtagare till Beställarnätverket är InfraSwedens programkontor på KTH. För driften av nätverket står, av KTH upphandlade, Coinnovate AB genom Lisa Johnsson och Bodil Sandén, med stöd av WSP, genom Stefan Uppenberg.

Deltagande i Beställarnätverket bygger på ett erbjudande från InfraSweden. En förutsättning för Beställarnätverket är deltagarnas engagemang och deltagande i aktiviteter som sker inom ramen för Beställarnätverket. Den bakomliggande tanken är att arbetet i Beställarnätverket ska kopplas samman med den egna organisationens arbete så att det uppstår synergieffekter och den egna organisationen

hämtar kompetens och bygger egna erfarenheter för fortsatt utveckling i sin hållbarhets- och förändringsresa. Det finns två sätt att engagera sig i beställarnätverket: Som drivare eller följare.

Drivare utgörs av en grupp beställare och andra aktörer som enskilt och tillsammans vill och har möjlighet att bidra till en klimatneutral anläggningssektor. Genom sin medverkan i nätverket förbinder sig drivare att delta i merparten av nätverkets aktiviteter, lyfta egna behov, utmaningar och möjligheter samt diskutera och bidra med kunskaper, erfarenheter och omvärldsspaningar till övriga deltagare. Drivare har möjlighet att påverka beställarnätverkets arbete i alla delar, men också att lära av de övriga deltagarna med samverkansparter och leverantörer samt av själva arbetsprocessen.

Följare är aktörer (beställare, leverantörer, forskare, myndigheter m fl) som inte har möjlighet att engagera sig som Drivare. De bidrar i mån av tid med kunskaper och erfarenheter och får löpande ta del av resultat. Följare ges endast undantagsvis möjlighet att lyfta egna case och få hjälp med dessa.

Arbetet är idag i ett skede då nätverket kan anses vara etablerat och sedan starten våren 2021 har över 180 personer deltagit i nätverkets aktiviteter och nya aktörer tillkommer hela tiden. Aktörerna representerar olika delar av anläggningssektorn. Representanter från kommuner och kommunala bolag och andra beställare och deras behov bildar utgångspunkten och sätter agendan för nätverkets arbete. Men alla aktörer som vill bidra i utvecklingen av en klimatneutral sektor är välkomna att delta och bidra. Deltagande aktörer är och har varit bl a:

- Beställare: Sundbybergs stad, Skellefteå kommun, Eskilstuna Strängnäs Energi och Miljö, Helsingborgs stad, Trafikkontoret Göteborg, Trafikverket, Helsingborg, Trafikkontoret Stockholm stad, Danderyd, Växjö kommun, Länsstyrelsen Västernorrland, Katrineholm, Trollhättan, Region Skåne, Uppsala, Swedavia, Eskilstuna kommun, kommunfastigheter, Trafikförvaltningen Region Stockholm, Östersund, Malmö stad, Sollentuna, Karlstad kommun, Sydsvatten, svenskt vatten, Alingsås kommun.
- Myndigheter: Naturvårdsverket, Upphandlingsmyndigheten, Trafikverket, Boverket, Vinnova,
- Universitet/Institut: SGU, IVL, RISE, KTH/Viable Cities, Centrum för Tjänsteforskning vid Karlstads universitet, LTU
- Inköpscentraler: ADDA, Sinfra
- Leverantörer: Trimble, Swerock
- Intresseorganisationer: Maskinentreprenörerna, Samhällsbyggarna, SGBC, Energibyggarna
- Entreprenörer: PEAB, Skanska, Peab, Veidekke, Anglian Water
- Konsulter: WSP, Coinnovate AB, Massbalans, AFRY, Sweco, Greendesk, Dialogmakarna, Currant, NYFOU, Innovationsförmåga Hans Björkman AB, Eleda, ViaPM
- Innovatörer/startups/venture builders: Modular Cycling, Polar Structure

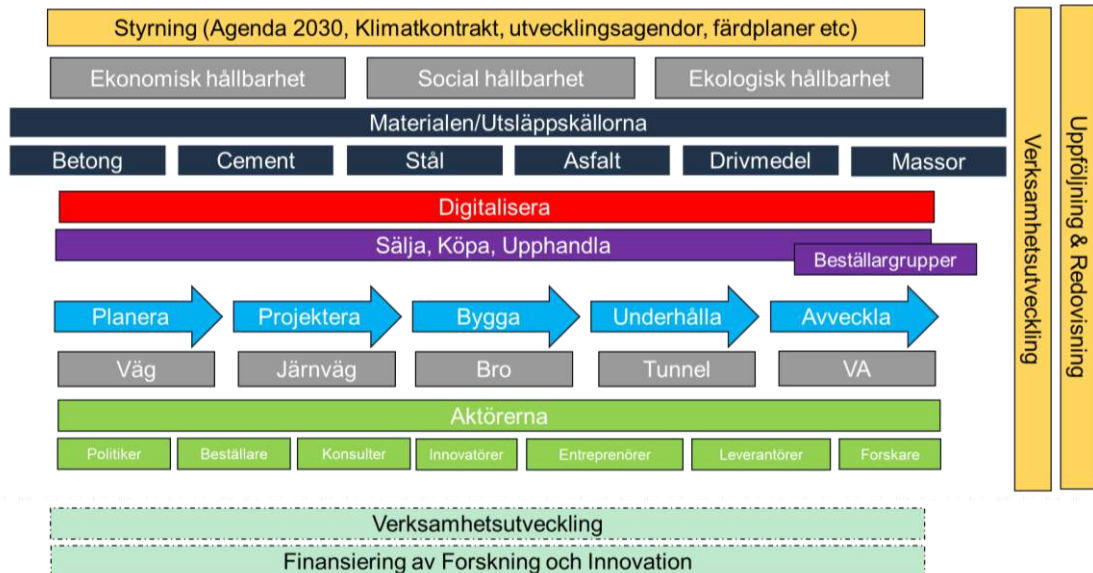
Genomförande

Hittills har den upphandlade konsulter självständigt utvecklat och prövat arbetsformer som bäst gagnar syftet och samtidigt känns genomförbart för deltagarna. Nätverket träffas ca 6 gånger om året, varav fem är digitala 2,5 h-träffar och ett är ett fysiskt möte lunch-till-lunch på en gemensamt vald plats. Gärna hos någon i Beställarnätverket. Total omfattning för dessa träffar uppgår till ca 30 h.

Sedan starten har vi provat olika arbetsformer men sedan början av 2023 bedrivs arbetet i två huvudsakliga arbetsformer. *Tematiska ämnen* och *case clinics*.

Tematiska träffar och teman

Beträffande de tematiska träffarna så väljer vi från gång till gång ut ett aktuellt tema utifrån beställarnas önskemål och behov. Ett sätt att illustrera anläggningssektorn utifrån viljan att nå klimatmålen återges i nedanstående bild:

Det finns en politisk styrning som pekar ut riktning och önskad utvecklingstakt. Viktiga verktyg här är bland annat Agenda 2030 med sina tre övergripande hållbarhetsmål, statliga, regionala och kommunala styrdokument, sektorspecifika färdplaner och utvecklingsagendor.

Bygg- och anläggningssektorn står för cirka 20 procent av de svenska (och globala) årliga utsläppen av växthusgaser ur ett livscyelperspektiv (exklusive uppvärmning av byggnader). Fem utsläppskällor står tillsammans för omkring 80-90 procent av utsläppen: tillverkning av cement, stål och asfalt samt drivmedel för arbetsmaskiner och transporter av material. Fördelningen mellan utsläppskällor beror på vilken typ av projekt det är, men generellt står utsläpp från materialtillverkningen för en majoritet av utsläppen och utsläpp från transporter och arbetsmaskiner för ca 20-40%. Utsläppen från samhällsbyggnadsprojekt som vägar och byggnader skulle kunna minska med 50 procent om åtgärder som redan finns tillgängliga implementerades.

Fortsatt ger digitaliseringen viktiga förutsättningar för att lyckas, inte minst genom att få koll på anläggningen och dela information genom hela värdekedjan. Att sälja, köpa och upphandla är också en viktig funktion som kan både förhindra och möjliggöra en stark utveckling.

Transportinfrastrukturen är ofta förknippad med stora kostnader och långa processer där arbetet från planering, projektering, bygga, underhålla och eventuella avveckla sträcker sig över 70 år eller mer. Därtill har vad man planerar och bygger, om det är en väg, en bro, en tunnel eller en järnväg (och ofta i kombination) sina unika kompetensområden och förutsättningar och där varje projekt är unikt, vilket gör det svårt för t ex beställare att gå samman och göra gemensam sak.

Även ekosystemet av aktörer är komplext med många olika aktörer i olika faser och där helt nya aktörer, inte minst kopplat till de digitala möjligheterna behöver komma in och stärka sektorn.

Även fortsättningsvis kommer det behövs en kombination av forskning, innovation och verksamhetsutveckling samt resurser för att finansiera detta. Slutligen har vi ett stort område kopplat till uppföljning och redovisning där det nu kommer nya krav från EU.

Teman som har tagits upp i Beställarnätverket spänner över alla dessa områden och kommer fortsätta göra det enligt planen för det fortsatta arbetet. Som exempel kan nämnas att 2024 års andra träff, den 12 mars, hade tema innovationsupphandling och senaste träffen den 14 maj hade tema nollutsläppsentreprenader.

Case clinics

Samtliga deltagare förväntas bidra med behov, utmaningar och kunskaper. Ett viktigt arbetssätt i innovationsteamerna bygger på case, d v s en deltagare presenterar ett behov/en utmaning, varpå andra deltagare bidrar med tips, kunskaper, arbetssätt osv. Genom case skapas nytta och värde direkt till den som bidrar med caset och genom att arbeta tillsammans med flera case skapas ett gemensamt lärande. Casen dokumenteras, anonymiseras vid behov, och sprids till alla deltagare i nätverket och också till andra aktörer genom nätverkets hemsida på InfraSweden.nu.

Tidigare prövade arbetsformer

Tidigare har vi också haft ett antal mindre innovationsteam som fokuserade på fyra för nätverket viktiga utvecklingsområden:

- Team 1: Gemensam kravställan i upphandlingsdokument
- Team 2: Förvalta och underhålla: cirkularitet
- Team 3: Kunskap om bra materialval i anläggningsprojekt
- Team 4: Beställarnätverk som arbetsmetod

Innovationsteamerna arbetade självständigt och satte sin egen agenda. Arbetet i teamerna leddes av en i det upphandlade konsultteamet. Teamerna avvecklades/pausades efter hand av anledningar som prioriteringen att göra andra insatser, för få deltagare, svårighet att ringa in scope och inga resurser för det man ville göra.

Fortsatt arbete

Under 2024 planeras fem nätverksträffar, varav en fysisk träff i september i Uppsala, med fortsatt fokus på att samla och stödja beställare och hela leverantörskedjan i syfte att uppnå en mer klimatneutral anläggningssektor. Fokus i arbetet är att fortsätta arbeta med casemetodik, där beställare lyfter sina frågeställningar och utmaningar att diskutera och utveckla tillsammans med nätverket. Nätverket kommer också att fortsätta med specifika tematräffar under året. Pågående och avslutade innovationsprojekt inom InfraSweden som har lösningar som är av intresse för kommuner har valts ut och presenterats vid nätverksträffar. Detta har varit ett bra sätt för innovationen att visas upp för potentiella beställare och för hela sektorn, samt bidragit till en bra dialog mellan beställare och mellan beställare och leverantörer och andra i sektorn.

Resultat och effekter så här långt

Löpande utvärderingar gör gällande att deltagarna finner arbetet i nätverket mycket givande och viktigt för att själva ställa klimatneutrala krav i upphandling och bedriva utveckling inom sina respektive områden.

Att dela kunskaper, insikter och erfarenheter upplevs som mycket värdefullt av deltagarna och alla är generösa med sina egna kunskaper och bidrar till ett fint utvecklingsklimat. Tidiga effekter med nätverket har bland annat handlat om att koppla ihop leverantörer av nya material och lösningar med kommuner vilka har inlett ett gemensamt utvecklingsarbete. Nätverksarbetet har även bidragit till en stärkt kontakt med ADDA och underlag till kommande ramavtalsupphandling. Ambitionen är att resultatet från beställarnätverket inte bara ska bidra till höjd beställarkompetens samt en större

förståelse för olika och gemensamma behovsbilder. En större samlad beställarkompetens och köpkraft förväntas på sikt också resultera i tydliga miljöeffekter, inte minst rörande sektorns utsläpp av växthusgaser.

Exempel på konkreta resultat är att vi i nätverket prövat upphandlingskriterier som branschen tagit fram, både de från Upphandlingsmyndigheten och från Beställargrupp för Miljökrav i Entreprenader där Trafikverket, Stockholm, Göteborg och Malmö stad ingår. Vi har också tagit fram ett beslutsunderlag till upphandling av GC-stråk i nya klimatsmarta material. Vi har undersökt möjligheter att göra gemensam upphandling med stöd av Adda. Vi har delat erfarenheter av hållbarhetscertifiering som ett sätt att styra mot ökad hållbarhet i anläggningsprojekt. Det har startats en beställargrupp för markplattor i betong där Ecoplan ledde ett arbete med fyra kommuner där resultatet blev en marknadssondering kring två material, asfalt med biomaterial samt markplattor med lägre klimatpåverkan och ökad cirkularitet. Mer om arbetet under året finns att läsa på InfraSwedens hemsida. Sundbyberg har sedan dess asfalterat första sträckan med bioasfalt (Skanskas biozero). De deltar även i ett forskningsprojekt lett av VTI om långtidsslitage.

Därtill har kontakter skapats mellan deltagare i nätverket som i sin tur har bidragit till att utvecklingsprojekt startats:

- Förenklad och hållbar cykelbanedesign utanför stadskärnor.
- EcoLoop har startat nytt projekt 2024 - här har kontakter tagits via beställarnätverket.
- Nätverksträff om klimatneutral VA, som ofta hamnar mellan stolar för transportinfrastruktur och byggnader, bidrog till att deltagare hittade varandra och VA-organisationer startat projekt inom Svenskt vatten.

Viktiga utmaningar och insikter

Nedan listar vi några av de viktigaste insikterna vi gjort under arbetets gång.

- Det finns en stor tilltro till att upphandling med tydlig kravställning är svaret på alla frågor. Men mindre kommuner, däribland Växjö, vittnar om att tuffa upphandlingskrav ofta resulterar i att ingen svarar.
- Kommuner är inte stora beställare av betong. Istället är det entreprenörerna som beställer den betong som används i projekten.
- Utvärdering på lägsta pris är fortsatt dominerande. Det saknas ofta incitament att jobba med innovation.
- Få beställare utnyttjar samverkan och partnering som möjlighet för att nå mål om innovation och klimat. En viktig anledning är att det är svårt och tar tid att ändra en reaktiv kultur till en proaktiv.

Citat från deltagare:

“Bra nätverksbyggande och tillfälle att lära hur konkreta frågeställningar hanteras från olika håll”

“Goda exempel kring kravställning i upphandling som kan driva innovation och klimatomställning”

“Det är bra om vi kan etablera en hög lägstanivå för hur verkligheten ser ut. Bara för att man vill åstadkomma förändring betyder inte att man har kompetensen.”

“Intressanta diskussioner, Case-metodiken verkar effektiv, spännande att få jobba med den tillsammans mer er”

“Bra exempel att tillämpa på hemmaplan rent konkret - tack!”

“Bra att det finns en kärntrupp från InfraSweden. Nödvändigt för att få kontinuitet”

- Merparten av aktörerna som förväntas driva utvecklingen brister i organisatorisk tvåhänthet, d v s man hinner inte med att jobba med utveckling för att den dagliga driften slukar alla resurser.
- Kommunala beställare är en mycket heterogen grupp av aktörer som har börjat på olika ställen och har kommit olika långt. På flera platser, t ex för ESEM i Eskilstuna/Strängnäs saknas det politiska ambitioner att ens arbeta med klimatfrågan.
- Anläggningsarbeten är unika projekt med unika förutsättningar. Generiska lösningar fungerar inte. Handlar mer om nära samarbete för att nå ett tydligt och gemensamt mål.
- Det saknas en sektorsgemensam färdplan för VA
- Marknaden för massahantering fungerar inte – Det går inte att ställa krav.

Ledstängen: Bygg- och anläggningssektorns färdplan för fossilfri konkurrenskraft

En viktig utgångspunkt och ledstång för Beställarnätverket är Bygg- och anläggningssektorns färdplan för fossilfri konkurrenskraft. Färdplanen pekar ut vad som behöver göras men fokuserar inte nödvändigtvis på hur detta ska gå till varpå det är fokus i Beställarnätverket.

I uppföljningsrapporten från 2022 lyfts ett antal utmaningar, nyckelfaktorer och åtaganden i färdplanen som Beställarnätverket bidrar till att uppfylla.

En utmaning som lyfts är att *offentliga beställare behövs som motor*. Många kommuner och andra offentliga aktörer går före och siktar på klimatneutralitet redan tidigare än 2045. Fler offentliga beställare behöver ställa tuffa klimatkrav. Kompetensen inom upphandling behöver stärkas hos samtliga beställare och genom skarpa, tydliga och förutsägbara upphandlingskrav kommer efterfrågan på fossilfria produkter och tjänster öka. I Beställarnätverket tar vi utgångspunkt i beställarnas ambitioner och hjälps åt att diskutera och försöka lösa utmaningar längs vägen genom case clinics.

Två viktiga nyckelfaktorer som pekas ut är *samverkan genom hela värdekedjan* samt *vikten av kunskap och kompetens*. Färdplanens aktörer behöver i än högre grad samarbeta inom och mellan de olika aktörsgруппerna och utveckla samverkan på affärsmässiga grunder som gynnar parternas konkurrenskraft parallellt med utsläppsminskningar. I Beställarnätverket är alla aktörer i ekosystemet välkomna att engagera sig och bidra. Viljan att hjälpa är stor och alla är generösa med sina kunskaper och erfarenheter vilket bidrar till ett fint samarbetsklimat.

Behovet av fortsatt kunskapssökning inom klimatområdet är stor, både på bredden och i spetsen. För att bidra till denna nyckelfaktor lyfter vi i Beställarnätverket vid varje nätverksträff ett aktuellt ämne och bjuder in aktörer att berätta om det senaste som finns tillgängligt och diskuterar hur upphandling kan gå till för att möjliggöra det nya.

Sammantaget bidrar detta till att Beställarnätverket på ett handfast sätt bidrar till Åtagande 3 och 4:

- Åtagande 3, alla aktörer, uppdaterad färdplan 2024: Vi samarbetar inom hela värdekedjan för att säkerställa ett effektivt klimatarbete i linje med färdplanens mål.
- Åtagande 4, alla aktörer, uppdaterad färdplan 2024: Vi höjer fortlöpande vår kompetens om hur ett effektivt klimatarbete bedrivs och delar med oss av kunskap och erfarenheter för att öka tempot i omställningen.

Andra kompletterande initiativ

Här listar vi ett antal pågående och nyligen avslutade initiativ som på olika sätt stödjer anläggningssektorns arbete mot klimatneutralitet och därmed kompletterar Beställarnätverkets arbete:

- *Electrification Hub* är en samarbetsplattform som samlar spetskompetens i gemensamma ansträngningar för att påskynda utvecklingen av elektrifiering, energi och elektromobilitet och ytterligare driva klimatförändringarna i Sverige och internationellt. Målet är att bidra till att minska miljöpåverkan från tung trafik i Sverige, enligt de svenskt uppsatta målen som innebär en minskning av utsläppen med 70 procent.
- *Beställargrupp Miljökrav i entreprenader* är ett samarbete mellan Trafikverket, Stockholms, Göteborgs och Malmö stad. Kraven bygger på en överenskommelse och handlar om att minska miljö- och klimatpåverkan vid genomförande av entreprenader. Övriga städer eller kommuner kan med fördel använda kraven i sina upphandlingar samt referera till vägledningen om det godtas av respektive nämnd och/eller kommunfullmäktige.
- *Naturvårdsverket arbete för ett beställarnätverk för betong och cement*. Ett av de förslag som Naturvårdsverket gav till Regeringen i april 2023 gällande industrins klimatomställning var startandet av en myndighetsledd hubb/ett beställarnätverk för upphandling av cement, betong och alternativa konstruktionsmaterial. En förstudie visar att det idag finns klimatförbättrad betong på marknaden, men att efterfrågan är svag. Ett beställarnätverk kan tänkas höja kompetensen hos beställarna för att ställa högre klimatkrav i upphandling av betong.
- *ProcSIBE (Procurement for Sustainable Innovation in the Built Environment)* är ett väletablerat och starkt tvärvetenskapligt nätverk för forskning och utveckling som berör upphandling inom samhällsbyggnadsområdet. Nätverket består av forskare från flera svenska lärosäten med syfte att dels ta fram ny vetenskaplig kunskap och dels till att stödja utvecklingen av svensk upphandling inom samhällsbyggandet. Ett viktigt mål är att bygga upp en nationell arena där forskare samverkar med näringsliv och samhällsorgan för att gemensamt utveckla nya angreppssätt och ny kunskap.
- *Viable Cities* är ett strategiskt innovationsprogram inriktat på klimatneutrala och hållbara städer. I satsningen Klimatneutrala städer 2030 – och med verktyget Klimatkontrakt 2030 – samarbetar programmet med 23 städer och fem myndigheter för att snabba på klimatomställningen.
- *Smart Built Environment* är ett strategiskt innovationsprogram för hur samhällsbyggnadssektorn kan bidra till Sveriges resa mot att bli ett globalt föregångsland som realiserar de nya möjligheter som digitaliseringen för med sig.
- *Infra4.0* är en färdplan för Framtidens gröna, innovativa och konkurrenskraftiga transportinfrastruktur och fokuserar på digital transformation. Sju nycklar har identifierats och nu etableras en gemensam plattform där man avser skapa, pröva och tillämpa nya lösningar.
- InfraSwedens har under våren 2024 initierat *Branschsamverkan kring vägunderhåll* som samlar relevanta aktörer för att bättre tillvarata ny teknik och därmed effektivisera vägunderhållet.
- *Mistra Carbon Exit* är ett forskningsprogram (pågår tom 2025) som utvecklar ny kunskap och strategier för hur svenska samhället och svenska företag ska kunna bli föregångare i att erbjuda produkter och tjänster med låga eller inga koldioxidutsläpp. Samarbete sker mellan programmen då det finns gemensamma intressen. Bland annat om forskning kring

lärprocesser kopplat till Trafikverkets klimatkrav under 10 år, som skett inom Mistra Carbon Exit

- *Mistra InfraMaint* är ett forskningsprogram kring hur kommunala processer och kommunal organisation kan utvecklas för att på bästa sätt möta de stora investeringsbehov som samhället står inför.

Konceptutveckling och möjliga vägar framåt

Hittills har inriktningen av arbetet i Beställarnätverket helt och hållet styrts av kommunernas behov och frågeställningar och har därför haft en bred ansats snarare än att fördjupa sig inom ett specifikt område. I det fortsatta arbetet ser vi möjligheter att såväl fortsätta med den breda ansatsen och/eller att fördjupa arbetet inom något utvalt område.

Ett område som på senare tid har varit uppe till diskussion är upphandling som bygger på samverkan och partnering enligt Skellefteås modell. Ett annat aktuellt och intressant fördjupningsområde skulle kunna vara demonstrationsprojekt inom nollutsläppsentreprenader.

Ytterligare en möjlighet skulle kunna vara att bli ännu mer systematiska i den breda tematiska ansatsen och gå igenom område för område, t ex utifrån Ida Karlssons avhandling där hon lyfter vad som behöver göras inom material, utformning och process. Med en långsiktig plan kan vi kommunicera ut denna och söka såväl experter som innovationsprojekt både inom och utanför InfraSweden.

Ett sätt att försöka säkerställa framdrift är att på nästkommande möte följa upp föregående mötes tema och ge deltagarna uppgifter mellan gångerna som de sedan får redogöra för den uppföljande gången. Vid behov kan kommunerna även erbjudas individuell coaching, t ex 10 timmar per år.

Ett sätt att kunna kombinera både bredd och djup i det fortsatta arbetet skulle kunna vara att erbjuda miniprocesser där man samlar 2-5 intressenter som är intresserad av att göra något inom ett specifikt område. Under 2-3 workshopar skulle man då få hjälp att ringa in ett scope, utveckla en projekttid samt få hjälp att söka möjlig finansiering. På initiativ av Uppsala kommer vi under septembermötet se om vi kan få fram en avsiktsförklaring inom något angeläget område bland de kommuner som deltar.

Idéer för vidare konceptutveckling kan handla om att knyta en styrgrupp till arbetet samt att formalisera deltagandet i Beställarnätverket där deltagarna förväntas vara med på 2/3 av träffarna för att få ett tydligare långsiktigt engagemang. Förslag till beslut om fortsatt inriktning för beställarnätverket tas fram i augusti och presenteras på nätverksträffen den 16-17 september i Uppsala och förankras dessförinnan med InfraSwedens programkontor.

Framtida finansiärer och finansieringsmodeller

Under fas 1 i projektet undersöktes deltagande organisationers möjlighet och intresse att finansiera nätverket. Kommuner och aktörers intresse och möjligheter för att finansiera sitt deltagande är begränsade samt medför en kraftigt ökad administrativ kostnad för nätverket. Deltagande myndigheter saknade möjlighet att själva bedriva Beställarnätverket och kan heller inte finansiera nätverket utan tydligt mandat eller regeringsuppdrag. Vi har även genomfört benchmarking mot andra beställarnätverk för att se hur arbetet bäst kan finansieras för att nå framgång.

I bilaga 1 listar och analyserar vi möjliga framtida finansiärer av en fortsatt innovationsarena för anläggningssektorns klimatarbete. Analysen bygger på en kombination av skrivbordsundersökning och samtal med representanter från medparten av organisationerna. Vår slutsats är att det i dagsläget inte tycks finnas någon aktör som är tydligt intresserad av att ta över arbetet. Flera aktörer, däribland

Naturvårdsverket, Vinnova och Adda visar stort intresse och engagemang men de ser i nuläget inga möjligheter. Nystartade och framtida Impact Innovation program kan också vara möjliga finansierare.

Slutsatser och rekommendationer

Att driva frågor om en klimatneutral anläggningssektor är komplex materia. Ingen ensam aktör har rådighet, ingen myndighet har sektorsansvar och såväl aktörerna som hindren är många och heterogena. Men vi upplever ändå att det är mycket som händer och att många tar ansvar (se avsnitt om Andra kompletterande initiativ). Men det behövs fler som driver processer och plattformar där aktörerna kan mötas, diskutera och planera för hur målen ska nås och utmaningarna övervinnas. Det är också viktigt att vi hjälps åt att uppdatera kartan över alla pågående initiativ och sprida den så enskilda aktörer vet var de ska vända sig för att jobba med olika frågor.

Frågan om en långsiktig finansierare av det fortsatta arbetet är i nuläget svårlöst. Vår rekommendation är därför att InfraSweden fortsätter att driva nätverket, men samtidigt har en pågående dialog med relevanta aktörer för att hitta en eller flera aktörer som kan ta över arbetet förutsatt förstås att intresset att delta från kommunerna fortfarande finns när InfraSwedens programperiod är slut.

Bilaga 1 Sammanställning och bedömning av potentiella finansiärer av Beställarnätverket för en klimatneutral anläggningssektor

Aktör	Primär målgrupp	Borde kunna bidra med	Bidrar med idag	Egna behov som tillgodoses av nätverket	Möjligheter att finansiera	Kontaktperson
Naturvårdsverket	Målgrupper: Allmänheten, politiska beslutsfattare, miljöorganisationer, forskare, andra myndigheter och organisationer inom miljösektorn. Intressen som bevakas: Miljöskydd, hållbarhet, naturvård, klimatförändringar, biologisk mångfald.	Kompetens, finansiering	Deltar på träffar, bidrar med kompetens, idéer för nätverksämnen mm	Kontaktnät och stämma av frågor med branschen	Behöver ett regeringsuppdrag för att agera	Oskar Jonsson
Byggmaterial-industrierna	Målgrupper: Byggföretag, arkitekter, entreprenörer, fastighetsutvecklare, inköpare inom byggbranschen. Intressen som bevakas: Tillverkning och distribution av byggmaterial, hållbarhet, energieffektivitet, teknisk innovation inom byggsektorn.	Ansvariga för färdplanen, ny version i februari 2024. De har ett webinar den 14 juni där detta diskuteras.	Deltar ej.	De skulle kunna få färdplanen implementerad om vi samarbetade	Borde kunna det men har väl egentligen fokus på material inom bygg och anläggning och inte så mkt på att göra skillnad. De tar fram underlag till andra.	Jenny Svärd
Byggföretagen	Målgrupper: Byggmaterialleverantörer, fastighetsutvecklare, arkitekter, entreprenörer, fastighetsägare, infrastrukturutvecklare. Intressen som bevakas: Arbetsmiljö, regleringar, marknadsvillkor, infrastrukturutveckling, hållbarhet.		Deltar ej.	Kompetens och nätverk	Som bransch- och arbetsgivarorganisation har de inte helt delade intressen men deras medlemmar är säkerligen intresserad av att ta del av delar av Beställarnätverkets output och kunskap.	Catharina Elmsäter-Svärd

Svensk byggtjänst	Målgrupper: Byggföretag, arkitekter, entreprenörer, fastighetsutvecklare, kommuner, fastighetsägare, byggnadskonsulter. Intressen som bevakas: Kunskapsöverföring, standardisering, regelverk, teknisk utveckling inom byggbranschen.	säljer tjänster, bygginfo som är en tjänst som en tjänst som arbetar för att omvärldsbevaka inom aktuella regler, lagkrav, teknikförändringar och hållbarhetsfrågor	Deltar ej.	Kompetens inom ex AMA,	nej	Sofie Östrand
Vinnova	Målgrupper: Forskare, företag, entreprenörer, innovationsinkubatorer, universitet, andra offentliga och privata innovations- och forskningsorganisationer. Intressen som bevakas: Forskning, innovation, teknikutveckling, konkurrenskraft, hållbar utveckling.	Finansiering och stöd	Deltar	De vill få ut idéer på marknaden så fokus på implementeringen	Just nu ganska dåliga om det inte ligger inom InfraSweden eller ShiftSweden eller annan pågående program	Lena Berg och Nina Widmark
SKR	Kommuner, regioner, politiska beslutsfattare, samhällsplanerare, andra myndigheter och organisationer som samarbetar med kommuner och regioner. Intressen som bevakas: Lokal och regional utveckling, infrastruktur, välfärdstjänster, offentlig förvaltning, samhällsservice.	Att driva nätverket, eller finansiera	Deltar	Att målgruppen offentliga beställare upphandlar klimatsmart infrastruktur. De har också haft nytta av nätverket som ett sätt att enkelt sprida information till kommuner, ex nya ramavtal	Har varit ganska svalt. Kanske värt ett nytt försök? genom ADDA?	Stina Nyman

Upphandlingsmyndigheten	målgrupper är offentliga upphandlare, beslutsfattare, inköpsansvariga. Fokuserar på intressen relaterade till offentlig upphandling, inklusive effektivitet, transparens, rättssäkerhet, konkurrens och hållbarhetskriterier.	samarbete kring implementering och upphandling	Deltar	Har haft nytta av att stämma av nya upphandlingskriterier med nätverket.	Nej	Ola Stjärnberg
Trafikverket	Bevakar intressen för transportsektorn, inklusive infrastrukturplanering, trafiksäkerhet, hållbar mobilitet, kollektivtrafik, väg- och järnvägsnät samt transporter av gods och personer.	Bidrar med kunskap om infrastruktur och hållbar transportsektor, många experter och en möjlig mottagare av projektresultat och idéer från nätverket. Borde kanske fler från Trafikverket vara med? De som kan implementera och driva på olika tankar som kommer upp, ta saker vidare. Verksamhetsansvariga?	Deltar	Har haft nytta av att stämma av nya upphandlingskriterier med nätverket.	Möjligt	Susanna Toller
Maskin-entreprenörerna	Representerar intressen för maskinentreprenörer och entreprenörsföretag inom anläggningssektorn, inklusive frågor om markarbete, maskinpark, arbetsmiljö, regelverk och branschutveckling.	Vara mer aktiv i ex beställargrupp eller mer konkret arbete om fordon.	Deltar	Nätverkande, testa idéer på. Deras målgrupp deltar på nätverksträffarna så anar att det också kan gå som omvärldsbevakning.	Kanske men då riktade insatser mot ex elektrifierade fordon	Lars Hemmingsson

Byggherrarna	Fokuserar på intressen för byggherrar och fastighetsutvecklare, inklusive projektplanering, markanvändning, investeringsbeslut, byggprojektledning och fastighetsförvaltning.	Dela och sprida viktiga insikter. Hjälpa till att hitta projektpartners. Lyfta behov.	Varit med i tidig dialog om långsiktig finansiering av beställarnätverket. Våren 2023.	<p>1) Lyfter fram och verkar för ökad kunskap om näringslivets och byggsektorns roll i samhällets hållbarhetsarbete. <i>Möjlighet att ta och berätta om rollen i initiativ som har gjorts eller som man ser behov av.</i> 2) Samordnar sedan fem år tillbaka för implementeringen av bygg- och anläggningsbranschens gemensamma färdplan för fossilfri konkurrenskraft. 3) Arbetar för frågor om en pålitlig och fossilfri energi- och råvaruförsörjning. Bygga energieffektivt och klimatsmart inom både nyproduktion och renovering för att uppnå klimatneutralitet 2045.</p> <p>Främja en helhetssyn som balanserar tillväxt, råvarutillgång och klimatutmaningar för att driva på klimatomställningen.</p> <p>Verka för att Parisavtalet.</p>	Ingen alls. 0	Lars Retzer
ShiftSweden	Bevakar intressen för innovation, socialt entreprenörskap, hållbar utveckling, social rättvisa, ekonomisk tillväxt och företagsansvar, med fokus på att skapa positiva samhällseffekter genom innovativa lösningar.	Finansiering av drift av nätverket och finansiering av innovationsprojekt	Står med på inbjudningslistan men ej varit med	Kanske: en möjlighet att ta över ett etablerat forum, samverkansarena för innovation och upphandling i anläggningssektorn.	Bedöms som god. 4	Olle Samuelsson, IQ Samhällsbyggnad och John Hultén, VTI

Adda	Adda är ett företag inom SKR som erbjuder tjänster och produkter inom hållbar försörjning, digitalisering och kompetensutveckling. Kommuner, regioner och kommunala bolag kan bli kund och använda ramavtalen.	Kompetens och hjälp med ramavtalen, upphandling.	Deltar på träffar, bidrar med kompetens, idéer för nätverksämnen mm	Sprida information till målgruppen. Ex har de presenterat det nya ramavtalet för beläggningsarbeten.	Möjligt.	Stina Nyman, MariLouise Berg, Stephanie Lindholm, Lena Wettergren, Samuel Sandholm och Åke Sandin.
------	--	--	---	--	----------	--